Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi sekä neuvoston direktiiviksi tasa-arvoelimiä koskevista normeista (U 100/2022 vp)

Tasa-arvovaltuutettu kiittää eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi otsikkoasiassa ja esittää kohteliaimmin seuraavaa.

1. Yleistä direktiiviehdotuksista

Direktiiviehdotuksilla on tarkoitus vahvistaa tasa-arvoelimiä koskevia EU-normeja, joissa käsitellään elinten toimeksiantoa, tehtäviä, itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, rakennetta, toimivaltaa, saavutettavuutta ja resursseja.

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa direktiiviehdotusten tavoitteita vahvistaa Euroopan unionin jäsenvaltioissa toimivien tasa-arvoelinten mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi sekä kaikenlaisen syrjinnän torjumiseksi. Valtuutettu kuitenkin yhtyy valtioneuvoston kirjelmässä esittämään näkemykseen siitä, että tasa-arvoelimiä koskevan sitovan sääntelyn tulisi pysyä mahdollisimman yleisellä tasolla. Vain tällöin on mahdollista huomioida jäsenvaltioiden erilaiset kansalliset perus- ja ihmisoikeuksien valvontaa koskevat järjestelyt. Liian yksityiskohtainen sääntely voi rajoittaa kansallisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelinten itsenäistä ja riippumatonta toimintaa sekä vaikeuttaa tarpeettomasti esimerkiksi tasa-arvoelinten nykyisiä toimintatapoja.

Valtioneuvosto kiinnittää kirjelmässään varsin ymmärrettävästi huomiota erityisesti sellaisiin kysymyksiin, jotka edellyttävät vielä tarkentamista,

lieventämistä tai muuttamista. Näiden lisäksi olisi hyvä kiinnittää huomiota niihin kysymyksiin, joiden kohdalla ehdotettu muotoilu olisi hyvä säilyttää.

Erot suomalaisten tasa-arvoelinten tehtävissä ja toimivalloissa

Valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, että direktiiviehdotuksen tarkoittamia tasa-arvoelimiä olisivat yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Valtioneuvoston kirjelmässä on lisäksi kuvattu muun muassa yhdenvertaisuusvaltuutetun ja työsuojeluviranomaisten tehtäviä ja toimivaltaa työelämän syrjinnän tilanteissa sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan mahdollisuutta suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnän tai vastatoimien uhrille (s. 12–13).

Tasa-arvovaltuutetun nykyisten tehtävien ja toimivallan kuvaaminen on jäänyt kirjelmässä vähäisemmälle huomiolle. Kirjelmästä ei välttämättä välity erot yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettujen tehtävissä ja toimivalloissa. Esimerkkeinä voisi mainita muun muassa sen, että tasa-arvovaltuutetulla on ollut tasa-arvolain säätämisestä alkaen toimivalta käsitellä työelämän syrjintätilanteita ja sen, ettei yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi suositella hyvitystä syrjinnän uhreille, mikäli he ovat tulleet syrjityksi tasa-arvolaissa tarkoitetulla tavalla.

Kahden oikeusperustan ongelma

Valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, että direktiiviehdotukset on annettu kahta eri oikeusperustaa ja kahta eri hyväksymismenettelyä käyttäen, minkä vuoksi on laadittu kaksi sisällöltään samanlaista direktiiviluonnosta, joilla on eri oikeusperusta.

Kirjelmässään valtioneuvosto toteaa pitävänsä *”toivottavana, että direktiiviehdotukset pysyvät neuvotteluissa mahdollisimman saman sisältöisinä…”* Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että molemmat direktiiviehdotukset myös hyväksyttäisiin samansisältöisinä. Tämän tulisi olla Suomen tavoite neuvotteluissa.

2. Asiat, joista on pidettävä kiinni neuvotteluissa

Itsenäisyys ja riippumattomuus on turvattava

Direktiiviehdotusten artiklan 3 alakohdassa 1 säädetään tasa-arvoelinten itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta. Tasa-arvoelinten on oltava itsenäisiä ja riippumattomia hoitaessaan tehtäviään ja käyttäessään toimivaltaansa. Vain tällöin ne voivat toimia perusoikeuksien noudattamisen vahvistamiseksi.

Tarve säätää tasa-arvoelimiä koskevista eurooppalaisista standardeista johtuu eräistä tasa-arvoelinten itsenäisyyttä ja riippumattomuutta vaarantaneista toimista eräissä jäsenmaissa. Tasa-arvoelinten itsenäisen ja

riippumattoman aseman turvaaminen, vahvistaminen ja selkiyttäminen on keskeistä myös kansallisesti.

Direktiiviluonnoksia koskevissa neuvotteluissa on pidettävä kiinni nykyisestä vahvasta tasa-arvoelinten itsenäisyyttä ja riippumattomuutta turvaavasta kirjauksesta. Tämä olisi hyvä mainita myös Suomen kantana neuvotteluissa.

Tasa-arvovaltuutetun laaja tietojensaantioikeus on säilytettävä

Artiklan 8 alakohdissa 2 ja 3 määritellään tasa-arvoelinten laajasta tietojensaantioikeudesta.

Tasa-arvovaltuutetulla on laaja tietojensaantioikeus tasa-arvolain noudattamisen valvontaa varten. Tämä on välttämätöntä syrjintäasioiden tehokkaan ja uskottavan selvittämisen kannalta. Komission laatimiin direktiiviluonnoksiin sisällytetystä laajasta tietojensaantioikeudesta olisi pidettävä kiinni ja mahdollisuuksien mukaan vielä vahvistaa sitä direktiiviehdotuksista käytävien neuvottelujen aikana. Tämä olisi hyvä mainita Suomen kantana.

Tasa-arvovaltuutetun tehtävä on valtakunnallinen jo nyt

Artiklan 11 alakohdassa 2 todetaan, että tasa-arvoelinten palveluita on tarjottava koko jäsenvaltion alueella. Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä sitä, ettei neuvotteluissa hyväksyttäisi mahdollisia esityksiä alueellisten toimistojen perustamisesta ja että tämä mainittaisiin myös Suomen kantana.

Valtuutetun huoli juontaa aiempina vuosina käydyistä keskusteluista. Esimerkiksi Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) joulukuussa 2017 hyväksytyn tasa-arvoelimiä koskevan suosituksen mukaan tasa-arvoelinten tulisi perustaa paikallistoimistoja (ECRI General Policy Recommendation No. 2, para. 40 b, 27.2.2018).

Tasa-arvovaltuutetun toimisto on kooltaan pieni (12 virkaa). Tästä huolimatta valtuutettu tarjoaa palvelujaan valtakunnallisesti ja saavutettavasti muun muassa puhelimitse ja sähköpostitse. Vaatimukset alueellisista toimistoista tms. vaarantaisivat valtuutetun mahdollisuudet valvoa tehokkaasti ja taloudellisesti tasa-arvolain noudattamista.

3. Eräistä huolenaiheista

Tasa-arvovaltuutettu pitää hyvänä, että valtioneuvoston kirjelmässä on kuvattu niitä huolenaiheita, jotka liittyvät liian yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Tällainen sääntely ei mahdollista jäsenvaltioiden erilaisten kansallisten järjestelyjen huomioimista. Huolenaiheet koskevat muun muassa seuraavia kysymyksiä.

Yksityiskohtainen prosessioikeudellinen sääntely ei ole kannatettavaa

Direktiiviluonnosten artiklassa 9 säädetään tasa-arvoelinten asemasta oikeudenkäynneissä.

Tasa-arvovaltuutettu yhtyy valtioneuvoston kantaan siitä, että direktiiviluonnoksiin sisältyvä prosessioikeudellinen sääntely tulisi jättää jäsenvaltioiden omaan harkintaan.

Alustavan arvion tekeminen valituksista

Artiklan 6 alakohdan 4 mukaan tasa-arvoelinten olisi tehtävä ”alustava arviointi” kaikista vastaanotetuista valituksista asianomaisten osapuolten vapaaehtoisesti toimittamien tietojen perusteella. Valtioneuvosto toteaa kirjelmässään hyvin, että tämä hankaloittaisi ja hidastaisi asioiden käsittelyä tasa-arvoelimissä sekä vaikeuttaisi yksinkertaistenkin asioiden hoitamista.

Direktiiviluonnoksia koskevissa neuvotteluissa tulisi pyrkiä poistamaan mainittu kohta kokonaan ehdotuksista.

Muut tasa-arvovaltuutetun huolenaiheita liittyvät muun muassa tasa-arvoelinten sisäisestä rakennetta koskeviin ehdotuksiin (artikla 3 alakohdat 3 ja 4), vaatimukseen ottaa myös suullisesti tehdyt syrjintäepäilyilmoitukset käsittelyyn (artikla 6 alakohta 2) sekä siihen, että tasa-arvoelinten olisi annettava arvionsa aina kirjallisesti (artikla 8 alakohta 4). Kohdat on kuvattu valtioneuvoston kirjelmässä.

Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Janas

Ylitarkastaja Miko Lempinen